

2. Azhghina N. Gendernye stereotipy v sovremennyh mass-media / N. Azhghina // Gendernye issledovaniya. – 2000. – №5
3. Bojko O.V. Gendernye razlichija suicidal'nogo povedeniya // Sociokul'turnyj analiz gendernyh otnoshenij: Sb. nauch. trudov / Pod red. E.R. Jarskoj-Smirnovoj; Sarat. gos. tehn. un-t. – Saratov: Izd-vo Sarat.un-ta, 1998.
4. Dzhong E. Dvanadcat' hybnyh ujavlen', jaki pry tamanni zhinkam / E. Dzhong // Nezalezhnij kul'turologichnij chasopys, – 2000. – № 17. – S. 106-112.
5. Rajgorodskij D.Ja. (redaktor – sostavitel') Prakticheskaja psihodiagnostika. Metodiki i testy. Uchebnoe posobie / D. Ja. Rajgorodskij, – Samara: Izdatel'skij Dom «BAHRAH», 2002. – 672 s.
6. Tkachenko A.V. Geshtal't-podhod k probleme gomoseksual'noj identichnosti / A. Tkachenko // Sb. mat-lov mezhdunar. konferencii «Social'nye i klinicheskie problemy seksologii i seksopatologii». – M.: 2002. – S. 131.
7. H'ell L., Zigler D. Teorija lichnosti / L. H'ell, D. Zigler, – SPb: Piter, 2000. – 608 s.

Резюме. Исследование посвящено анализу представлений о женской самореализации и ее отдельные составляющие. В статье осуществлен теоретический анализ феномена гендерной идентичности, самореализации. Выделены существующие в обществе гендерные стереотипы и их роль в жизни и воспитании. Рассмотрены психологические аспекты влияния гендерных стереотипов на самореализацию современной женщины.

Ключевые слова: гендер, гендерные стереотипы, гендерная идентичность, андрогинность, феминность, маскулинность.

Summary. An investigation is dedicated to the analysis of imagination about feminine self-realization and its separate components. Theoretical analysis of gender identity phenomenon and self-realization is done in the article. Existent gender stereotypes and their role in the life and accomplishments are separated. Much attention is paid to the analysis of women who try to make their own career. Special features of a modern woman's self-realization are investigated. Psychological aspects of gender stereotypes' influence on a modern woman's self-realization are considered. An empiric investigation which had psychodiagnostic character was held. An excelsior type of relations in communication with others and type of gender identity was shown. The indicators of satisfaction level of modern women's main needs were investigated. The results of empiric investigation are described. The conclusions were made about the imagination of a modern woman's self – realization and proposals for a perspective investigation.

Key words: a gender, gender stereotypes, a gender identity, self-fulfillment, self-actualization.

УДК 159. 023

Р.М. БЛОУС, В.О. ОХРИМЕНКО

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЖИТТЄВОЇ ПЕРСПЕКТИВИ ЮНАКІВ

У статті проаналізовано поняття життєвої перспективи юнаків, його особливості, характеристики, структуру та умови розвитку; встановлено місце життєвої перспективи в структурі життєвого шляху особистості; визначено смисложиттєві орієнтації, життєві завдання та екзистенційну сповненість у молоді з різними типами організації життєвої перспективи, представлено результати відповідного дослідження.

Ключова слова: життєва перспектива, часова перспектива, життєвий шлях, життєві плани, життєві завдання, смисложиттєві орієнтації, екзистенційна сповненість.

Постановка проблеми. Швидкоплинні умови суспільного життя, соціально-економічні та політичні зрушення, що відбуваються в Україні, зумовлюють у молоді людини перебудову сприйняття себе та світу, вимагаючи вибору оптимальної життєвої лінії, яка б сприяла збереженню цілісності внутрішнього світу та самореалізації. Зазначені умови актуалізують процеси пошуку юнаками та дівчатами власної життєвої перспективи, яка б відповідала здібностям, можливостям, потребам та бажанням, дозволяючи повною мірою реалізувати свій життєвий потенціал та зайняти гідне місце у суспільстві. **Завданнями статті є:** 1) здійснити теоретичний аналіз проблеми дослідження життєвої перспективи у сучасній психології; 2) виявити психологічні особливості життєвої перспективи молоді. **Метою статті є** теоретико-експериментальне дослідження особливостей життєвої перспективи студентів.

Результати теоретичного дослідження. Ще Платон намагався пояснити сутність часу, розділяючи вічне буття на епохи. Аристотель зв'язував взаємозв'язок часу з категорією простору, де вічність розглядалася рухливим образом часу. Дж. Локк вбачав формування уявлення про час в послідовності, отриманої з чуттєвого пізнання. Аврелій Августин пов'язує час з індивідуальною душею, визнаючи абсолютну залежність земного світу від Творця, що зумовило поділ реальності на вічність як позачасове буття Бога та часове існування земного світу. Минуле та майбутнє сприймаються неіснуючими, що розмежовує зовнішній та внутрішній час [1].

А. Ейнштейн встановив зв'язок між простором, часом і матерією, виявивши зміни властивостей часу в залежності від особливостей конкретного матеріального процесу. За І. Кантом, простір і час – апіорні й абсолютно порожні форми чуттєвого споглядання речей, внутрішньо та споконвічно притаманних людській свідомості. Г. Гегель, навпаки, визнавав об'єктивність простору і часу, розглядаючи їх як результат творчої

діяльності абсолютного духу. З. Фрейд вважав, що на розвиток і формування особистості безпосередньо впливає індивідуальне та соціально-історичне минуле. А. Адлер визнавав цілеспрямований характер лінії життя через спрямованість людини в майбутнє, вважав життєві цілі особистості мотиваторами поведінки, орієнтуючись на розвиток і досягнення бажань у майбутньому, що базується на минулому досвіді [6].

Вперше поняття «майбутня часова перспектива» науково обґрунтували К. Левін і Л. Франк. На думку К. Левіна, майбутня часова перспектива є своєрідною самопроекцією людини в майбутнє та відображає всю систему її мотивів, виходячи за межі наявної мотиваційної ієрархії, а Л. Франк указаний феномен пов'язує з ціннісним баченням людиною довкілля і вважає, перспективу майбутнього детерміновану теперішнім особистості, де майбутнє контролює і спрямовує поведінку індивіда [1].

Т. Гисме використовує термін «орієнтація на майбутнє» для відображення загальної здібності передбачувати, структурувати, висвітлювати когнітивну розробку планів і проектів; міру зацікавленості, включеності та залученості в майбутнє.

У дослідженні Л.Д. Тодорів життєва перспектива розглядається як спосіб структурування особистістю свого близького та віддаленого майбутнього за допомогою ціннісних орієнтацій, життєвих цілей, планів, програм. Часовими модальностями життєвої перспективи є психологічне минуле, теперішнє та майбутнє, яке визначається насиченістю подій та мірою їх реалізованості [5].

К.О. Абульханова-Славська стверджує, що життєва перспектива детермінована професійним, сімейним та віковим самовизначенням у залежності від соціально-психологічної зрілості та активності. Для Є.І. Головахи життєва перспектива є цілісною картиною майбутнього у складному та суперечливому взаємозв'язку програмованих та очікуваних подій, з якими людина пов'язує соціальну цінність та індивідуальний сенс життя. Ціннісні орієнтації, життєві цілі та плани складають ядро життєвої перспективи, а складовими виступають: психологічне минуле, теперішнє і майбутнє; їх органічна єдність становить часову цілісність. Структурними компонентами забезпечення реалізації перспективи є життєві цілі, плани та програми, а також набутий особистістю життєвий досвід [9].

У дослідженні А.Є. Левенець життєві цілі виступають основними мотиваційними орієнтирами життєвого шляху особистості щодо власного майбутнього й виконують функцію мисленнєвого передбачення результатів діяльності. Виділяють реальні, утопічні, ідеальні різновиди цілей. Визначальним чинником становлення реалістичної життєвої перспективи є здатність особистості відділяти мрію від реальності, фантазію від дійсності й зосереджувати зусилля на реальних цілях. Життєві плани є засобом здійснення життєвих цілей, їх конкретизацією в хронологічному та змістовому аспектах. Життєві плани та життєві стратегії визначають порядок дій задля реалізації життєвих цілей за умови їх предметної визначеності та узгодженості з терміном виконання плану. Розширеним варіантом життєвого плану є життєва програма особистості, яка охоплює не тільки близькі цілі, а й спрямована на планування всього життя людини. Побудова життєвих планів і програм спирається та корегується життєвим досвідом особистості [2].

В юнацькому віці особливу значущість набуває особистісне майбутнє, розширюючи хронологічні межі життєвої перспективи. Молоді люди часто будують недостатньо реалістичні життєві плани, де переважають високі домагання та максималізм у виборі життєвих цілей. Або, навпаки, через надлишок сумнівів та тривоги відмовляються від проектування життєвих перспектив [5].

А.Є. Левенець підкреслює, що юнацький вік є сензитивним періодом становлення життєвої перспективи особистості. Саме в юнацькому віці відбувається зростання диференційованості й узгодженості структурних компонентів цього феномену, уможливаючи орієнтацію в часі, становлення позитивного самоставлення й самопідтримки. Складність процесу формування життєвої перспективи в цьому віці полягає ще й у тому, що саме в юнацтві фіксується найнижча задоволеність смыслом життя, найгостріша невпевненість у собі, переживається тяжкий стан загальної невизначеності. Людина опиняється на порозі нового, самостійного життя, відчуває незвичний тягар відповідальності за кожний свій крок, хоче зрозуміти своє призначення, відчути куди слід рухатися, що робити. Часто це стає причиною сприйняття юнаками свого майбутнього в негативному світлі [2].

Отже, у наукових дослідженнях життєвої перспективи молоді значна увага приділяється вивченню розвитку та зміни життєвої перспективи упродовж онтогенезу, а також основним складнощам її формування; вивчаються зв'язки життєвої перспективи з соціальною ситуацією життя індивіда та актуальною поведінкою. Проте погіршення соціально-економічної та політичної ситуації в країні певним чином нівелює духовне становлення, формування загальноновизначених у світі світоглядних орієнтацій молоді, здійснюючи деформуючий вплив на її свідомість, що й зумовило вибір теми наукових пошуків.

Методика та процедура дослідження. Дослідження психологічних особливостей життєвої перспективи виконано за методиками: «Опитувальник часової перспективи (ЗТРП)» (Ф. Зімбардо) [7]; тест смисложиттєвих орієнтацій (Д.О. Леонтьєва) [3]; опитувальник «Життєві завдання особистості» (розробка колективу лабораторії соціальної психології особистості Інституту соціальної та політичної психології АПН України під керівництвом Т.М. Титаренко) [8] та тест-опитувальник «Шкала екзистенції» А. Ленгле та К. Орглера [4]. Експеримент, у якому прийняли участь 63 студенти першого курсу Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського, проведено в вересні 2016 року.

Аналіз результатів дослідження. Дослідження вимірів часової перспективи надало змогу констатувати переважання у студентів-першокурсників спрямованості на гедоністичне теперішнє (36,4%), відображаючи ризиковане та легковажне ставлення до часу та життя, задоволення в сьогоденні за відсутності турботи про

майбутні наслідки, та позитивне минуле (32,8%) – ностальгічне переживання минулих подій, де життя сприймалося з легкістю та безтурботністю. Низькі показники за виміром майбутнього (9,1%) вказують на слабку зацікавленість у плануванні та структуруванні власного життя, відсутність чіткої життєвої перспективи.

Поведінка суб'єкта багато у чому зумовлена смисложиттєвими орієнтаціями та осмисленістю життя, тому проаналізувавши дані параметри за допомогою тесту смисложиттєвих орієнтацій Д.О. Леонт'єва, можемо зробити висновок, що 50% юнаків зорієнтовані на постановку життєвих цілей, але разом з дуже низькими показниками по іншим шкалам це свідчить про плани без реальної основи в сьогоденні, які не підкріплюються особистою відповідальністю за їх реалізацію, та легковажність загалом.

За опитувальником «Життєві завдання особистості» було виявлено домінування у юнаків творчого мотиву життєвих завдань, прагнення розкрити свій творчий потенціал (46,7%). Низький показник мотиву матеріального задоволення (3,3%) вказує на безтурботне та безвідповідальне відношення до матеріальних благ, бо переважна більшість першокурсників економічно залежна від батьків. Локалізація життєвих завдань у студентів знаходиться у сфері навчання й роботи (45%), підтверджуючи прагнення юнаків до нових знань та отримання вищої освіти. Низька суб'єктна активність (58%), структурованість життєвого часу (83%) та локалізація життєвих планів у часовому контурі сьогодення (75%) доводять важливість для молодих людей отримання задоволення в сьогоденні, певну легковажність, слабку спрямованість до самостійної постановки життєвих завдань та невміння розраховувати лише на власні здібності та зусилля.

Тест-опитувальник «Шкала екзистенції» А. Ленгле та К. Орглера констатує наявність у юнаків здатності відсунути при необхідності свої бажання, уявлення, почуття і наміри, щоб поглянути на себе та на ситуацію з певної дистанції; відчувати, переживати захопленість цінністю, емоційно відгукуватися; сприймати глибокі внутрішні відносини, екзистенціальну значущість подій; знаходити реально можливі дії, ціннісно їх ієрархізувати, приходячи до персонально обґрунтованих рішень; доводити до кінця рішення, прийняті на підставі особистих цінностей; відкритого сприйняття світу та себе самого; здатності рішуче та відповідально йти в світ, включатися в життя. Досить високі показники екзистенційної сповненості (50%) вказують на наявність певної ієрархії цінностей та сенсу життя у молодих людей.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У результаті дослідження психологічних характеристик життєвої перспективи молоді виявлено наявність сенсу життя, чіткої ієрархії цінностей, високого творчого потенціалу при переважанні спрямованості на отримання задоволення у сьогоденні, відсутності особистісної відповідальності за реалізацію поставлених планів, наявність низької матеріальної мотивації, не достатню структурованість часу життя, постановку життєвих завдань лише на найближче майбутнє.

Отримані дані не вичерпують усіх аспектів досліджуваної проблеми. Напрямки подальшої роботи полягають у розширенні вікового діапазону досліджуваних, аналізі методів та розробці тренінгової програми щодо формування життєвої перспективи студентів.

Список використаних джерел

1. Бабатіна С.І. Аналіз наукових підходів дослідження категорій часу : філософсько-психологічний аспект / С.І. Бабатіна // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Психологічні науки. – Херсон, 2013. – Вип. 1. – С. 7-10.
2. Левенець А.Є. Психологічні особливості становлення життєвої перспективи в юнацькому віці : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: спец. 19.00.07 «Педагогічна і вікова психологія» / А.Є. Левенець. – Київ, 2006. – 23 с.
3. Леонт'єв Д.А. Тест життєстійкості / Д.А. Леонт'єв, Е.И. Рассказова. – Москва : Смысл, 2006. – 63 с.
4. Пузыревич Н.Л. «Шкала экзистенции» А. Лэнгле, К. Орглера как инструмент для измерения экзистенциальной исполненности жизни подростков / Н.Л. Пузыревич // Психологический журнал / Белорусский гос. пед. ун-т им. М. Танка. – Минск, 2007. – Вип. 3. – С. 24-37.
5. Рева М.М. Особливості життєвої перспективи в підлітковому та юнацькому віці / М.М. Рева // Психологія і особистість / Ін-т психології ім. Г.С. Костюка НАПН України, Полтав. нац. пед. ун-т ім. В.Г. Короленка. – Київ-Полтава, 2015. – Вип. 2 (8). – Ч. 1. – С. 126-139.
6. Сидоренко О.П. Філософія : підручник / О.П. Сидоренко, С.С. Корлюк, М.С. Філянін. – 2-е вид. – Київ : Знання, 2010. – 414 с.
7. Сырцова А.И. Возрастная динамика временных ориентаций личности: автореф. дис. на получ. наук. степеня канд. психол. наук. : спец. 19.00.13 «Психология развития, акмеология» / А.И. Сырцова. – Москва, 2008. – 20 с.
8. Титаренко Т.М. Як будувати власне майбутнє : життєві завдання особистості : моногр. / Т.М. Титаренко : Нац. акад. пед. наук України. – Київ, 2012. – 512 с.
9. Тодорів Л.Д. Психологічні умови формування життєвих перспектив у ранній юності (когнітивний аспект) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук. : спец. 19.00.07 «Педагогічна і вікова психологія» / Л.Д. Тодорів. – Київ, 2000. – 19 с.

References

1. Babatina S.I. Analiz naukovih pidhodiv doslidzhennja kategorij chasu : filofs'ko-psihologichnij aspekt / S.I. Babatina // Naukovij visnik Hersons'kogo derzhavnogo universitetu. Serija : Psihologichni nauki. – Herson, 2013. – Vip. 1. – S. 7-10.

2. Levenec' A.Je. Psychologichni osoblyvosti stanovlennja zhyttjevoi' perspektyvy v junac'komu vici : avtoref. dys. na zdobuttja nauk. stupenja kand. psyhol. nauk: spec. 19.00.07 «Pedagogichna i vikova psihologija» / A.Je. Levenec'. – Kyi'v, 2006. – 23 s.
3. Leont'ev D.A. Test zhiznestojkosti / D.A. Leont'ev, E.I. Rasskazova. – Moskva : Smysl, 2006. – 63 s
4. Puzyrevich N.L. «Shkala jekzistencii» A. Ljengle, K. Orglera kak instrument dlja izmerenija jekzistencial'noj ispolnennosti zhizni podrostkov / N.L. Puzyrevich // Psihologicheskij zhurnal / Belorusskij gos. ped. un-t im. M. Tanka. – Minsk, 2007. – Vip. 3. – S. 24-37.
5. Reva M.M. Osoblyvosti zhyttjevoi' perspektyvy v pidlitkovomu ta junac'komu vici / M.M. Reva // Psihologija i osobystist' / In-t psihologii' im. G.S. Kostjuka NAPN Ukrai'ny, Poltav. nac. ped. un-t im. V.G. Korolenka. – Kyi'v-Poltava, 2015. – Vyp. 2 (8). – Ch. 1. – S. 126-139.
6. Sydorenko O.P. Filosofija : pidruchnyk / O.P. Sydorenko, S.S. Korljuk, M.S. Filjanin. – 2-e vyd. – Kyi'v : Znannja, 2010. – 414 s.
7. Syrcova A.I. Vozrastnaja dinamika vremennyh orientacij lichnosti: avtoref. dis. na poluch. nauk. stepenja kand. psihol. nauk. : spec. 19.00.13 «Psihologija razvitija, akmeologija» / A.I. Syrcova. – Moskva, 2008. – 20 s.
8. Tytarenko T.M. Jak buduvaty vlasne majbutnje : zhyttjevi zavdannja osobystosti : monogr. / T.M. Tytarenko : Nac. akad. ped. nauk Ukrai'ny. – Kyi'v, 2012. – 512 s.
9. Todoriv L.D. Psychologichni umovy formuvannja zhyttjevyh perspektyv u rannij junosti (kognityvnyj aspekt) : avtoref. dys. na zdobuttja nauk. stupenja kand. psyhol. nauk. : spec. 19.00.07 «Pedagogichna i vikova psihologija» / L.D. Todoriv. – Kyi'v, 2000. – 19 s

Резюме. В статье проанализированы понятия жизненной перспективы юношей, её особенности, характеристики, структуру и условия развития; установлено место жизненной перспективы в структуре жизненного пути личности; определены смысло-жизненные ориентации, жизненные задачи и экзистенциальную исполненность у молодежи с различными типами организации жизненной перспективы, представлены результаты соответствующего исследования.

Ключевые слова: жизненная перспектива, временная перспектива, жизненный путь, жизненные планы, жизненные задачи, смысло-жизненные ориентации, экзистенциальная исполненность.

Summary. Economic, social and political instability of Ukraine causes the transformation of perception of yourself and the world among the adolescence. This requires the choice of optimal life direction, that would help to maintain the integrity of internal world and realization of own life potential.

Life perspective is an individual construction, image of desirable and conscious future life, in complex and contradictory interconnection of programmed and expected events which are formed under the influence of experience, motivation and values and reflect the result of taken decision. There are two dimensions within the structure of life perspective: temporal (life values, plans, programs) and semantic (values, semantic constructions and dispositions). During adolescence the own future has more importance, but youth life plans are not realistic enough, reflect high demands and maximalism in the choice of life values.

The research of psychological features of life perspective of youth was performed on the premises of Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskiy National University using the following methodologies: questionnaire of temporal perspective F. Zimbardo, test of purpose of life orientation by D.Leontiev, questionnaire «Life tasks of personality» and test-questionnaire «Scale of existence» by A. Lengle and K. Orgler. The sample of participants included 63 students. According to the results we verified the existence of purpose of life, strict hierarchy of values and high creative potential of youth. However the direction to getting satisfaction in today and lack of personal responsibility for the realization of made plans are observed. There are also traced low material motivation, not enough structuring of time of life, placing life tasks only for nearest future.

Key words: life perspective, temporal perspective, life track, life plans, life tasks, perpose of life orientations.

УДК 159.923.2

Ю.Ю. БОЙКО-БУЗИЛЬ

ДО СУТНОСТІ КАТЕГОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

В статті розглянуто погляди вітчизняних та зарубіжних вчених на зміст поняття «професійне становлення особистості». Категоріальний статус даного поняття конкретизований через аналіз наявних дефініцій, розкриття психологічного змісту, основних відмітних ознак та специфічних особливостей. Уточнено визначення категорії «професійне становлення особистості» та визначено її аспекти.

Ключові слова: категорія, сутність, зміст, професійне, особистісне, становлення, професійне становлення особистості.

Постановка проблеми. Психологічне знання має величезний спектр феноменів та дефініцій без яких розвиток науки не можливий. Дослідницька традиція аналізу психологічних явищ виробила досить широке понятійне поле, ефективне функціонування якого детермінується питаннями науки та практики. Однак певні